

Høringsinnspill fra Amnesty International i Norge

Representantforslag fra representantene Iselin Nybø, Abid Q. Raja og Sveinung Rotevatn om lov om endringer i lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) og i lov om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven) (straffeprosessuell frihetsberøvelse og innstramming av bruken av glattcelle)

I mer enn 20 år har Norge blitt kritisert av FN og Europarådet for at personer blir sittende for lenge på glattceller, og i like mange år har norske myndigheter hatt mulighet til å rette på dette og sørge for at norsk praksis er i samsvar med Norges internasjonale menneskerettighetsforpliktelser, norsk lov og reglement.

Problemet i Norge er at for mange mennesker settes i glattcelle og at for mange av dem blir sittende der lengre enn det myndighetene selv har definert som akseptabelt, nemlig 48 timer. Frihetsberøvelse er et alvorlig inngrep overfor et enkeltindivid. Det er nettopp derfor vi har internasjonale og nasjonale standarder som klart definerer rammene for når og hvordan dette skal kunne skje.

En sentral folkerettslig bestemmelse på området er å finne i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 5 nr 3:

«Everyone arrested or detained in accordance with the provisions of paragraph 1.c of this article shall be brought *promptly* before a judge or other officer authorised by law to exercise judicial power...»

Tilsvarende bestemmelse finnes også i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. "Promptly" betyr at en anholdt person meget raskt må stilles for en dommer, som avgjør om det er grunnlag for varetektsfengslig eller om vedkommende må settes fri. Ifølge praksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol er det å bli sittende *fire* dager før en løslates eller blir fremstilt for en dommer helt i ytterkanten av det tillatte. Det må særlige grunner til for å begrunne en slik praksis.

Plassering av anholdte i *glattcelle* i flere dager utgjør et problem i forhold til menneskerettighetene også fordi cellen er så sparsomt utstyrt. Det finnes ikke noe bord eller stol, men et toalett i hjørnet, ingen vask, og ingen mulighet til å slå av og på lyset. Vegger, tak og gulv er av betong.

Glattcelle er i praksis full isolasjon som i henhold til FNs torturkomité (CAT) og Den europeiske komiteen for å forebygge tortur (CPT) kun skal anvendes når det er strengt nødvendig; i eksepsjonelle tilfeller og som siste utvei.

I Norge er ikke anvendelsen av glattceller unntaket, men regelen. Personer blir plassert i glattceller ikke bare før de har vært i forhørsretten men cellene blir ofte brukt for personer i varetekt. Glattcellen, eller «fyllearresten» som den ofte kalles, ble opprinnelig laget for å huse overstadig berusede og/eller utagerende personer for en kortere periode; det vil si noen timer. Nettopp derfor er cellene kun utstyrt med en plastmadrass på gulvet.

Norsk praksis innebærer at mennesker som ikke er dømt for noe straffbart i realiteten må utholde forhold som er uakseptable og langt verre enn for de som faktisk er funnet skyldige i kriminelle forhold og idømt fengselsstraff.

Overdreven bruk av isolasjon som en del av rettssystemet vil i henhold til FNs torturkonvensjon og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon kunne anses som tortur eller nedverdiggende og umenneskelig behandling i alvorlige tilfeller.

Norges bruk av glattceller bryter ned menneskene som sitter der. Det at norske myndigheter har mottatt kritikk for bruken av dem så lenge uten å gjøre noe med problemet undergraver Norges troverdighet som et land som tar sine menneskerettighetsforpliktelser på alvor.

Man burde kunne forvente at rettsstaten Norge med sin sterke internasjonale menneskerettighetsprofil effektivt for lengst hadde sørget for at anholdtes rettigheter ble respektert.

I den grad det har vært mulig å innhente data om antallet mennesker som settes i glattcelle og hvor mange av dem som blir sittende der utover 48 timer, viser tallene at det utrolig nok er en økning i antallet mennesker som holdes for lenge i glattcelle.

Tall fra Oslo politidistrikt, viser at det i 2013 ble registrert hele 1508 tilfeller hvor anholdte ble holdt for lenge på glattcelle. Tallene for 2012 og 2011 er på henholdsvis 1265 og 1107.

Det forhold at det fremdeles ikke foreligger en fullstendig omfangsrapport over hvor mange mennesker som i dagens Norge settes i glattcelle og hvor mange av disse som blir sittende for lenge er uakseptabelt og mildt sagt pinlig.

Vi er med rette stolte av menneskerettighetenes plass i det norske samfunnet, at norske myndigheter er så tydelige på de internasjonale arenaene i sitt forsvar for menneskerettighetene, og endog helt instrumentelle i blant annet arbeidet for styrke vernet om menneskerettighetsforkjempere, minoriteters rettigheter og kampen mot bruken av dødsstraff.

Desto viktigere da, når Norge rettmessig kritiserer andre land for brudd på menneskerettighetene, at vi har orden i eget hus.

Da Norge fremdeles hadde en såkalt menneskerettighetsdialog med Kina, dvs. før Liu Xiabo fikk Nobels fredspris, hadde Amnesty og jeg privilegiet av å få være del av den offisielle norske delegasjonen som hadde rundebordsmøter med kineserne her i Oslo og i Beijing. Jeg var i arbeidsgruppen for anholdtes rettigheter.

Det var ikke et privilegium å skulle utfordre og forsøke å påvirke kinesernes praksis med å holde mennesker i varetekt i lang tid uten lov og dom, kritisere bruken av tortur og oppfordre dem til å etterleve internasjonale rettsstandarder og menneskerettighetene, og samtidig redegjøre for norsk praksis på området. Det var en selvsom erfaring å skulle måtte være enig med kineserne om at her var de internasjonale standardene noe våre begge land måtte strekke seg etter.

Selvsagt er det mange forskjeller mellom norsk og kinesisk praksis på området. Men når det gjelder anholdtes menneskerettigheter må norske myndigheter sørge for at det ikke skal være snev av tvil om at Kina og Norge er i forskjellige kategorier.

Våre naboland har en god praksis med å sørge for at anholdte personer som er siktet for straffbare handlinger som en hovedregel settes direkte i varetektsfengsel. Med hensyn til kriminalitetsbilde, innslaget av grenseoverskridende kriminalitet og utenlandske lovovertredere står Norge ikke overfor noen større eller andre utfordringer enn våre naboland, så dette bør ikke utgjøre noen unnskyldning fra norsk side for ikke å etterleve sine forpliktelser.

Når det gjelder ressursspørsmålet er det vel å bemerke at mangel på ressurser er en lite troverdig forklaring fra oljelandet Norge på at man i løpet av de tyve årene med sterk kritikk av norsk praksis ikke har vist politisk vilje til å få gode standarder på plass.

Den 28. april i år skal Norge på ny opp til eksamen i FNs menneskerettighetsråd. Da finner den såkalte universelle periodiske evalueringen (UPR) av Norge sted. Her blir Norges etterlevelse av sine menneskerettighetsforpliktelser vurdert.

Det er en flott anledning for Norge til å kunne fortelle at den gamle praksisen med bruk av glattcelle som en del av den ordinære varetektskapasiteten avvikles.

Amnesty støtter fullt og helt Representantforslaget fra stortingsrepresentantene Iselin Nybø, Abid Q. Raja og Sveinung Rotevatn om lov om endringer i lov om rettergangsmåten i straffesaker og i lov om gjennomføring av straff mv.